

Постановка проблеми. За сучасних умов господарювання, коли динамічний економічний розвиток можливий лише на основі інновацій, найгостріше постала проблема орієнтації економіки України на інноваційну модель розвитку. Впровадження інновацій в економіку та її подальша модернізація, насамперед, має торкнутися та охопити наукову, організаційну, виробничу, фінансову та соціальну сфери, оскільки саме в комплексі вони приносять найефективніший результат.

Наша держава на сучасному етапі розвивається за рахунок експортоорієнтованого сировинного сектору економіки. Більшість вітчизняних підприємств не активізують свою діяльність в інноваційній сфері, внаслідок чого, національний науково-дослідницький потенціал не використовується в повній мірі. З часу проголошення незалежності, в Україні прийнята значна кількість нормативно-правових актів, які спрямовані на регламентування та/або стимулювання інноваційної діяльності, водночас механізм реалізації більшості з них не працює відповідним чином. Вищевикладене спонукає автора до розв'язання актуальної проблеми сьогодення – перехід економіки на інноваційну модель, що і зумовлює дослідження значення інноваційного розвитку для національної економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Зазначеній проблемі приділяли увагу як зарубіжні: С. Глазьев, П. Друкер [1], Д. Міллер, Й. Шумпетер, Р.А. Фатхутдінов, К. Фрімен, так і вітчизняні науковці: О. Амоша, В.О. Василенко [2], В.М. Геєць, В.П. Семиноженко [3], М. Чумаченко та інші.

Формулювання мети статті. У запропонованій статті автор, на основі дослідження сучасної науково-практичної літератури, ставить за мету виокремлення актуальних напрямків інноваційного розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Вивчення наукової літератури засвідчує, що майже всі дослідники сучасності одностайні в тому, що інновацію слід розглядати в динаміці, оскільки інновація – якісні зміни. Крім того, вчені не заперечують, що інновація – єдиний у своєму роді комплексний процес, що об'єднує науку, техніку, економіку, підприємництво та управління [4, с. 8].

Чинне законодавство – Закон України “Про інноваційну діяльність”, визначає інновації, як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або)

соціальної сфери [5]. Тобто, законодавець зазначає, що інновації повинні використовуватись в процесі ефективного управління підприємством.

На думку автора, під інновацією слід розуміти процес і результат зміни знань, ідей і потреб суспільства з метою отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного та іншого корисного ефекту.

Згідно Закону України “Про інноваційну діяльність” інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [5]. Тобто, інноваційна діяльність стимулює розвиток економіки країни.

Більшість дослідників справедливо вбачають провідну роль держави в активізації інвестиційних процесів в інноваційній діяльності, формулюють у цьому зв’язку такі функції: законотворче та інституціональне забезпечення інноваційної діяльності; розробка довгострокової науково-технічної та інноваційної політики, спрямованої на реалізацію стратегії науково-технологічного прориву; формування стратегічних прогнозів щодо соціально-економічного розвитку держави з урахуванням світових тенденцій; стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом надання відповідних пільг, субсидій, у процесі реалізації цільових науково-технічних та інноваційних програм; підтримці інвесторів, які вкладають кошти у наукомісткі високотехнологічні виробництва [4, с. 10].

Концептуальною основою забезпечення стабільності функціонування організацій в умовах ринкової економіки має стати науково обґрунтована інноваційна стратегія підприємства, яка націлена на стратегію довгострокового планування, а інноваційна стратегія, у свою чергу, має відношення до всієї тривалості процесу – від досліджень, виробництва і збуту до використання. Вона визначає темп підвищення технологічного рівня і пов’язаних з ним затрат розумової праці.

Необхідно зауважити, що ще у 2006 р. академіки НАН України Геєць В.М. та Семиноженко В.П. зазначали, що необхідно прийняти нову економічну доктрину, як базовий програмний документ для країни. Доктрина має визначити вектор нової економічної політики України та окреслити сутність реформ у суспільстві на найближчі 5 років, які уможливлуватимуть побудову суспільства знань, суспільства, де домінують високотехнологічні галузі та інтелектуальні послуги, а формування прибутків відбуватиметься, насамперед за рахунок освіти, науки та інновацій [3, с. 7]. Прошло вже чотири роки, але, на жаль, Україна так і не стала на шлях інноваційного розвитку, це зумовлюється, насамперед, відведенням органами влади другорядного значення інноваціям в розвитку національної економіки.

Досвід промислово розвинутих країн свідчить про те, що їх підприємства проводять інноваційну стратегію, в першу чергу, за сприяння влади. В наслідок чого, збільшується обсяг виробництва та реалізації продукції (товарів, послуг), підвищується продуктивність праці, прискорюється оборотність вкладеного капіталу, освоюються і поставляються на ринок якісно нові види продукції з метою підвищення норми прибутку.

Потреба в постійному оновленні асортименту продукції та технології її виготовлення змушує вводити наукові й проектні розробки в систему діяльності підприємств, орієнтуючі їх на прискорення інноваційних процесів. Так відбувається злиття науки, техніки і виробництва в єдине ціле, що породжує інновації. Своєчасно затверджена економічна стратегія розвитку держави, сприяння діяльності у сфері науки й техніки як органічній частині технологічного та інноваційного процесу, надання першочерговості розвитку і вдосконаленню технологій перетворили Японію в одну з найрозвинутіших держав світу, цей шлях зараз обрано і Китаєм.

Необхідно відмітити, що в Україні продовжується тенденція відставання технічного рівня нових видів техніки і технології від її світового рівня, відставання в галузі впровадження новітніх технологій і освоєння на їх базі виробництва [6, с. 156].

Згідно рейтингу Всесвітнього економічного форуму Україна займає 63-тє місце з 139 країн по показнику “інновації”, випереджаючи Росію, Португалію, Угорщину, Польщу, Латвію, що свідчить про її великий інноваційний потенціал [7, с. 27]. Але, на жаль, на сьогодні, він повною мірою не реалізований. В умовах нерозвиненого фінансового ринку інноваційний прорив без державної підтримки неможливий. З іншого боку, державі необхідно забезпечити стимулювання бізнесу, усунути бюрократичні перешкоди, і тоді, він самостійно зможе запустити інноваційні процеси в країні.

Інноваціям потрібна державна підтримка, державне стимулювання. Але інновацій не може бути без реальних фінансових впливань. Держава може і повинна інвестувати в розвиток інновацій, створювати сприятливі умови і нормативне середовище, а також ставати повноцінним учасником внутрішніх наукоємних ринків. Цього можна досягти, реалізуючи масштабні національні проекти у сфері технологій і інновацій, стимулюючи таким чином внутрішній ринок і створюючи робочі місця.

Варто відзначити, що в Україні недостатньо фінансових і людських ресурсів. Адже за роки незалежності 642 провідних українських учених виїхали за кордон, у 3,5 рази знизилася кількість дослідників в області технічних наук, в 3,3 рази – чисельність працівників інноваційної сфери (при цьому в США і Західній Європі вона зросла в два, а в Південно-східній Азії – в чотири рази) [7, с. 27].

За підсумками I півріччя 2010 року ВВП становив приблизно \$1,6 тис. на душу населення [8], а за аналогічний період 2009 року – приблизно \$1,1 тис. [9], але це відбувається внаслідок виходу економіки на до кризовий рівень, а не її реального зростання. Тому це насилу дозволяє підтримувати соціальні стандарти, не говорячи вже про інвестиції в інновації.

Помилково вважається, що інновації – це товар. Насправді – це сировина. Адже інноваційна ідея не представляє собою матеріальної цінності, якщо вона не реалізована у виробничій сфері та нею не зацікавився бізнес. А, якщо, в країні немає умов для розвитку самого бізнесу, інновації теж не потрібні.

Модель державного фінансування інноваційних проектів, що мотивує участь приватних інвесторів, успішно реалізується в Російській Федерації, де засновано венчурний фонд із статутним капіталом \$1 млрд. [7, с. 27]. Є чіткий механізм: вони не можуть вивільнити ці гроші, доки інвестор не висловить бажання вкласти свої засоби в той чи інший проект. Тобто, експертизу, оцінку перспективності проекту здійснюють не чиновники, а люди, що ризикують своїми грошима. Крім того, за умовами, приватний інвестор отримує значну частку прибутку від реалізації проекту, однак у державі залишаються новітні технології. Це привернуло не тільки російських, але і зарубіжних інвесторів, зокрема, з Силіконової долини.

Інноваційна мета повинна стати глобальною стратегією не тільки підприємства, а й держави. Що надасть змогу отримувати високі доходи в довгостроковій перспективі, збереження та підвищення конкурентних можливостей на ринку, розв'язання проблем, що виникли внаслідок кризи, а також їх подолання. Усвідомлення даної мети – найактуальніше завдання для більшості українських підприємств та наших можновладців.

Активний розвиток підприємства ґрунтується на його внутрішньому потенціалі. Він повинен започатковуватися на інноваційних процесах, які охоплюють:

- пошук, розробку і освоєння нової продукції, техніко-організаційний розвиток (модернізацію, технічне переозброєння, реконструкцію, розширення);
- впровадження нових методів управління;
- пошук більш ефективних методів вирішення стандартних, рутинних завдань у всіх сферах діяльності підприємства;
- трансфер передового практичного досвіду і таке інше [8, с. 157].

Інновації в будь-якому секторі економіки вимагають фінансових вкладень. Проблема вибору об'єкта фінансування для підприємств не обмежується граничною сумою інвестицій.

У сучасних умовах формування джерел фінансування інвестиційно-іннованційної діяльності в Україні головну роль відіграють кошти самого підприємства, які формуються за рахунок прибутку підприємства та амортизаційних відрахувань, тобто з чистого прибутку підприємства. Щодо інших джерел, то вони недоступні через високу вартість послуг із надання чи обслуговування кредитів. Основними причинами, що заважають широкомасштабному залученню іноземних інвестицій в Україну, є:

- несприятливий інвестиційний клімат (нестабільність правової бази та виникнення правових колізій в законодавстві, що регулює інвестиційні процеси);
- недосконалість вітчизняної податкової системи;
- відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій;
- неналежна координація між усіма державними структурами в цій сфері;
- недостатній професіоналізм керівників більшості українських підприємств у галузі інвестиційно-інноваційної діяльності тощо.

Умови, що склалися в економіці України, вимагають інтенсивної інноваційної діяльності, підвищення уваги до ефективної організації досліджень та розробок, організації нововведень на всіх стадіях життєвого циклу продукції, зниження інноваційних ризиків, стратегічного управління, як у діяльності кожного підприємства, так і в економіці України загалом.

На нашу думку, орієнтація економіки України на інноваційну модель вимагає її розвиток за чотирма основними напрямками.

По-перше, формування в Україні високоосвіченої та висококваліфікованої нації оскільки в сучасній економіці виступають знання та інтелект, а носієм знань є людина, тому це і є найпріоритетнішим завданням.

За роки нашої незалежності ми навчилися цінувати тільки обмежені ресурси. Інтелектуальні здібності людей у нас не оцінені належним чином. І над цим потрібно замислитися, бо людські ресурси є головною продуктивною силою при розв'язанні питань щодо конкурентоздатності, економічного зростання і забезпечення ефективної роботи організації.

Розвиток людського капіталу повинен стати пріоритетом на державному рівні, що повинно знайти своє вираження у витратах на розвиток сфери освітніх послуг. Без суспільства з високим рівнем освіти та інтелекту не може йти про побудову сучасної інноваційної економіки.

По-друге, проблема становлення інноваційної культури вітчизняних підприємств та організацій вимагає зміни способу мислення влади, роботодавців і робітників: взаємна довіра стимулює конструктивну атмосферу на роботі. Слід вести боротьбу з бюрократичними процедурами, зокрема, очікування розпорядження, коли треба проявити ініціативу, розмежування відповідальності, відсутність відкритості на зміни довкола і здатності адаптації, швидке сприйняття інновацій тощо.

Крім того, на нашу думку, необхідна національна програма формування інноваційної культури в Україні. Перші кроки у цьому напрямі вже зроблені. Зокрема, в багатьох технічних університетах України з 2007 р. запроваджені магістерські програми 8.050209 “Менеджмент інноваційної діяльності” та 8.000014 “Управління інноваційною діяльністю”. У межах цієї програми у вищих навчальних закладах під час підготовки студентів економічних і технічних спеціальностей доцільно ввести дисципліни “Інноваційний менеджмент” і “Менеджмент знань” [10]. Інноваційним підприємствам рекомендувати систематично проводити для підприємців тренінгові програми з менеджменту інновацій. У засобах масової інформації здійснювати соціальну рекламу для пропаганди важливості та значення орієнтації держави на інноваційний шлях із метою формування інноваційної свідомості у населення. Також необхідно створювати професію “інноваційний менеджер”, бо виникає парадокс: в Україні вчені пишуть прекрасні програми, а зазначеної професії у державі немає, а у всьому світі саме вони працюють над створенням таких програм [7, с. 27].

По-третє, фінансові витрати відіграють важливу роль у орієнтації економіки на інноваційну модель. Оскільки економічне зростання є

абсолютно неможливим без вирішення проблеми збільшення обсягу інвестицій у виробництво – від створення сприятливого інвестиційного клімату до вибору пріоритетних напрямків інвестування.

Наголошуючи на важливості початку інтенсивного інвестування, насамперед, у прикладні наукові дослідження, не йдеться виключно про засоби з бюджету, а передусім про зміну ставлення приватного сектору до проблеми інвестування у НДДКР [10].

Слід зазначити, що різні стадії інноваційного процесу, як об'єкти фінансування, мають спадну ризикованість фінансування. Ступінь ризикованості зменшується по мірі завершення інноваційного процесу [4, с. 12]. Це викликає необхідність диференційованого підходу до фінансування різних стадій інноваційного процесу з використанням різних державних і приватних джерел.

Головна функція держави в інноваційному процесі – створити на законодавчому рівні важелі стимулювання, механізми підтримки і розвитку ринку інновацій. Тоді бізнес, зацікавлений в підвищенні своєї конкурентоспроможності, значно активніше вкладатиме в інновації, що сприятиме розвитку бізнесу високотехнологічних продуктів.

По-четверте. Подолання слабкості українських підприємств – їх низької схильності до інновацій, вимагає зміни не лише відповідної макроекономічної, структурної і регіональної політики, правової і організаційної інфраструктури, але також запровадження дієвої системи стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, усунення бар'єрів на шляху їх створення і функціонування у формі прозорих податкових пільг, преміювання за передавання технології, та, найголовніше, розтлумачення значення впровадження інновацій.

Для сприяння розвитку підприємств у сфері інновацій потрібен ринок НДДКР. Інноваційний попит на якому, необхідно створювати шляхом налагодження організаційно-економічних відносин між розробниками науково-технічних нововведень, промисловими виробництвами, споживачами інновацій та іншими учасниками єдиного технологічного ланцюга. Елементами інфраструктури інноваційної діяльності повинні стати інноваційні інкубатори, технопарки, виробничо-територіальні комплекси, регіональні організації-консультанти з інноваційної діяльності та інші інтегровані об'єднання горизонтального та вертикального типу. Перспективним може бути залучення до інноваційного підприємства малого і середнього бізнесу, які сприяють прискоренню НДДКР, здатні виконувати конкретні задачі просування інновацій на ринок.

Для реалізації вітчизняного інноваційного потенціалу слід усунути існуючі бар'єри для ведення бізнесу. Необхідність стимулювання інноваційного розвитку країни зумовлюється двома обставинами. Менталітет нашого суспільства формувався протягом багатьох століть під впливом різних зовнішніх і внутрішніх чинників: геополітичної ситуації, економічної системи тощо. Та, незважаючи на це, в історичній пам'яті українців збереглися досягнення в науково-технічній галузі, що є сильним

каталізатором до повернення втрачених здобутків у цій сфері, використовуючи свій потенціал. Адже, аксіома сьогодення полягає в тому, що інновації є двигуном економічного зростання країни, а значить без їх розвитку Україна не зможе обійтися.

Державна політика в області інновацій не повинна спиратися тільки на один інструмент стимулювання, наприклад на виділення бюджетних коштів. Міжнародна практика, наприклад США і Ізраїлю, демонструє, що підтримка держави повинна бути багатогранною та складатися з комплексу взаємозв'язаних дій, обумовлених специфічними для країни чинниками. Дії, успішні в одному регіоні, можуть бути неефективними в іншому.

Заслуговують схвалення пропозиції щодо відновлення та модернізації державного інноваційного фонду як одного з основних фінансових джерел інновацій. Таким чином, функції держави у системі фінансового механізму розвитку інновацій полягають у визначенні видів діяльності, які виступають об'єктом стимулюючого впливу держави; вибору відповідного інструменту державного стимулювання; участі у становленні системи партнерських відносин між державою і приватним сектором, яка дозволить стимулювати залучення інвестицій в інноваційну сферу. Стимулювання державою виявлення можливостей активізації інвестиційного, кредитного та фінансового забезпечення розвитку інновацій, поєднання різних методів та форм залучення фінансових ресурсів із різних джерел дозволить домогтися вагомих результатів науково-технічної та інноваційної діяльності.

Варто зазначити, що існує ризик, що через відсутність у чиновників необхідних навичок і відповідної мотивації, держава не упорається з визначенням перспективних інноваційних проектів, в результаті цього обмежені ресурси будуть витрачені даремно. Більшість наших науковців не має підприємницького досвіду, тому, навіть отримавши гроші на інноваційний проект, вони не здатні добитися впровадження своїх розробок. Таким чином, успішна реалізація інноваційного потенціалу країни можлива, очевидно, при створенні сприятливого ділового клімату для залучення прямих іноземних інвестицій і при налагодженні партнерства і довіри між державою і приватними інвесторами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, за сучасних умов глобалізації та входження України у світове співтовариство, а також розширення зовнішньоекономічної діяльності інноваційна діяльність, як чинник економічного зростання, набуває статусу об'єктивної необхідності. В умовах обмеженості ресурсів і погіршення стану екологічної ситуації варто впроваджувати новітні ресурсозберігаючі та екологічно безпечні технології, а нестачу фінансових ресурсів і падіння продуктивності праці компенсувати розробкою та втіленням нових організаційних форм господарювання. Наше суспільство вже готове до сприйняття інновацій. Однак, цьому заважає розгалужений адміністративно - бюрократичний апарат, недосконала правова база та недостатнє фінансування. Якщо подолання інших причин – це довготривалий процес, то пошук розв'язання останнього завдання, на нашу думку, слід шукати не тільки за кордоном, а в межах нашої країни, а, точніше,

у населення, яке володіє фінансовими ресурсами, які в сукупності перевищують державний бюджет України. Тобто, на даний час в Україні ще не все втрачено: вона володіє величезним потенціалом щодо впровадження інновацій в усі сфери виробництва та входження протягом наступного десятиліття до “двадцятки” найрозвиненіших країн світу. Для цього необхідно розробити та впровадити дієздатну стратегію національного інноваційного розвитку, як для кожної галузі економіки окремо, так і для України в цілому. У подальших дослідженнях автор планує сконцентрувати зусилля на розробці моделі інноваційного розвитку економіки України.

Література

1. Друкер П.Ф. Энциклопедия менеджмента: Пер. с англ. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2004. – 432 с.
2. Василенко В.О. Інноваційний менеджмент: [навч. посіб.] / В.О. Василенко, В.Г. Шматько / За ред. В.О. Василенка. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 440 с.
3. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
4. Кундеус О.М. Формування ефективної інноваційної політики // Всеукраїнський науково-виробничий журнал – 2010. – № 2. – С.8-14.
5. Закон України від 04 липня 2002 року № 40-IV “Про інноваційну діяльність”// Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2002. – № 36. – ст. 266.
6. Інноваційний менеджмент в Україні як складова загальної системи управління підприємством / О.І. Вікарчук // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – 2010. – № 1 (51). – С.156-158.
7. Рыбачук Ю. Кто оплатит инновационный прорыв? // Комментарии. – 2010. – № 233. – С.27.
8. Валовий внутрішній продукт у 2010 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvp_kv2010_u.htm
9. Валовий внутрішній продукт у 2009 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvp_kv2009_u.htm
10. Інноваційний розвиток України: основні бар’єри та напрями їх подолання / Н.І. Чухрай [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Logistyka/2008_633/110.pdf
11. Закон України від 16 січня 2003 року № 433-IV “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”// Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2003. – № 13. – ст. 93.
12. Інноваційний розвиток держави на основі використання досвіду провідних країн світу / В.В. Дунаєва [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/du/2010_148/011.pdf
13. Лебедева Р.Ю. Інноваційний менеджмент трансформації

підприємств сфери послуг: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / НАН України Європейський університет. – К., 2009. – 21 с.

14. Міжнародне співробітництво як запорука інноваційного процесу в національній економіці / С.О. Рибак, Н.М. Лисецька [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em12/content/09rsoeuo.htm>

УДК 336

РОЛЬ ИНОСТРАННОГО КАПИТАЛА В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Ткаченко Е.В.

Волкова Н.И.

Постановка проблемы. Основной характерной чертой развития экономики на современном этапе является увеличение влияния глобализационных процессов на все сферы жизни общества. Особого внимания требует внедрение иностранного капитала в национальную банковскую систему. С одной стороны, присутствие банков с иностранным капиталом в банковской системе Украины соответствует интересам развития национальной финансовой системы, благоприятствует привлечению иностранных инвестиций и расширению ресурсной базы социально-экономического развития. Однако, с другой стороны – в условиях глобализации проблема регулирования степени открытости внутреннего банковского сектора для иностранных банков особенно важна для нашей страны. Поэтому поиск путей сглаживания негативного влияния иностранного капитала на отечественную банковскую систему является актуальной в наши дни.

Анализ последних научных исследований. Много ведущих иностранных и украинских ученых, таких как Ф. Шпиг, М. Савлук, В. Шевчук, Т. Вахненко, Я. Белинская, В. Герасименко, А. Гальчинского, Н. Дайхел, Ф. Ешенбах, Ю. Заруба, А. Киреев, В. Корнев, В. Мищенко, Р. Набок, и др. занимаются изучением роли иностранного капитала в развитии отечественной банковской системы.

Целью статьи является анализ проблем развития банков с иностранным капиталом и поиск оптимальных путей решения этих проблем, определение позитивных и негативных сторон присутствия иностранного капитала в банковском секторе.

Результаты исследования. С точки зрения присутствия иностранного капитала, на наш взгляд, можно выделить следующие этапы развития банковской системы Украины.

Первый этап (1991 – 1993 гг.) характеризуется отсутствием иностранного капитала в банковской системе Украины.

Второй этап (1994 – 1997 гг.) характеризуется незначительным присутствием иностранного капитала. В этот период на структуру